

PSYKISK AFVIGENDE LOVOVERTRÆDERE I DANMARK 1970-1983

AV JENS LUND

Indledning

I den danske straffelov findes særregler for psykisk afvigende lovovertrædere (1-3). I følge disse særregler kan der overfor nogle af de psykisk afvigende, i stedet for straf, træffes bestemmelse om andre foranstaltninger, der findes formålstjenlige til at forebygge yderligere lovovertrædelser.

Anvendelsen af særreglerne er imidlertid temmelig ufuldstændigt belyst, både hvad angår antal, indhold og effekt. F. eks. ophørte Danmarks Statistik i 1978 at bringe differentierede tal for hyppigheden af de enkelte sanktionstyper (dom til anbringelse i psykiatrisk hospital, dom til psykiatrisk behandling, dom til åndssvageforsorg, etc.) i stedet for oplyses nu et bruttotal der i bedste fald er intetsigende.

Det er formålet med denne artikel at beskrive det kvantitative omfang af de strafferetspsykiatriske foranstaltningers anvendelse i perioden 1970-1983.

Materiale og metode

De psykisk afvigende lovovertrædere kan i denne sammenhæng inddeles i to grupper:

1. Ifølge § 16 er den anklagede straffri, hvis han på gerningstiden var utilregnelig på grund af sindssygdom eller en tilstand der må ligestilles hermed, eller åndssvag i højere grad (IQ < 50). Lettere åndssvage (og dermed ligestillede) samt gerningsmænd der som følge af indtagelse af alkohol eller andre rusmidler, forbigående befandt sig i en tilstand af sindssygdom eller i en tilstand, der må ligestilles hermed, straffes ikke med mindre særlige omstændigheder taler herfor.
2. Overfor gerningsmænd, der ved den strafbare handling foretog sig i en tilstand, der var betinget af mangelfuld udvikling, svækkelse eller forstyrrelse af de psykiske funktioner, kan der i henhold til § 69, såfremt retten finder det formålstjenligt, træffes bestemmelse om anden foranstaltning end straf.

Hvis en tiltalt frifindes for straf i medfør af § 16, eller hvis § 69 bringes i anvendelse, kan retten træffe bestemmelse om anvendelse af andre foranstaltninger (efter § 68) der findes formålstjenlige for at forebygge yderligere lovovertrædelser. Såfremt mindre indgribende foranstaltninger som tilsyn, bestemmelser vedrørende opholdssted eller arbejde, afvænningsbehandling, psykiatrisk behandling m.v. ikke findes tilstrækkelige, kan det bestemmes at den pågældende skal anbringes i hospital for sindslidende, i institution for åndssvage eller under åndssvageforsorg eller i egnet hjem eller institution til særlig pleje eller forsorg. For personer dømt efter § 69 må længste tiden for institutionsanbringelse ikke overstige 1 år.

Personer der efter gerningstidspunktet udvikler en psykisk abnormtilstand kan efter § 73 ligeledes idømmes særforanstaltning efter § 68.

Materialet der danner baggrund for nærværende opgørelse er fremkommet ved 2 registerudtræk:

1. Fra det Centrale Kriminalregister er indhentet oplysninger om alle personer der i undersø-

gelsesperioden har fået en dom i henhold til straffelovens § 68-70. Herved er fremkommet oplysninger om 1234 personer med dom til psykiatrisk foranstaltning og 274 med dom til åndssvageforsorg eller institution.

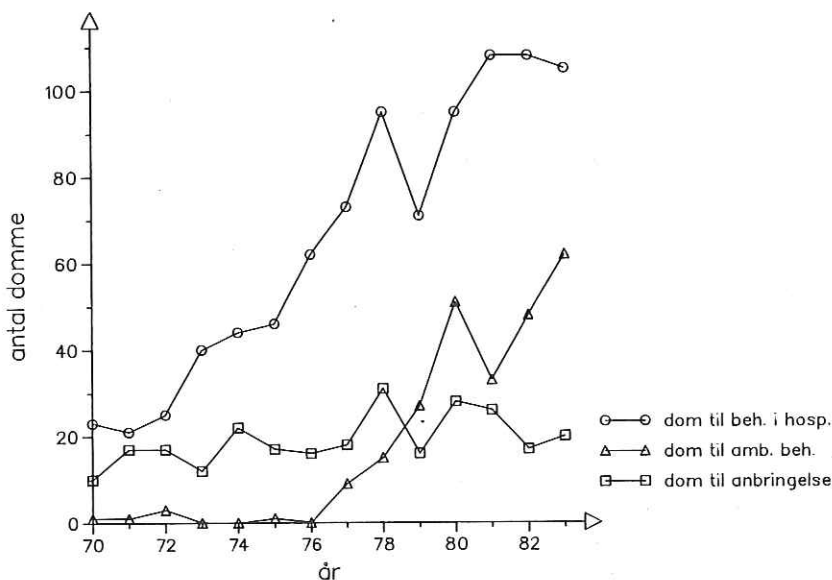
2. Fra det Psykiatriske Centralregister (4) er foretaget personuidentificerbart standardudtræk for alle personer med indlæggelse under biddiagnose Y 11 (= retslig foranstaltning) i perioden 1970-1983 samt ved periodens start. Herved fremkom oplysninger om 4503 personer med i alt 21.815 indlæggelser.

Det er ifølge sagens natur særdeles vanskeligt at udtale sig om nøjagtigheden af de indsamlede data idet frekvensen af manglende eller fejlagtig indberetning fra de enkelte politikredse og psykiatriske institutioner samt hyppigheden af fejlkodning i registre er ukendt. Ved sammenligning med den officielle kriminalstatistik 1970-1978 (5) er der god overensstemmelse i antal og udvikling, men dog en del afvigelser. På baggrund af en igangværende efterundersøgelse af udvalgte persongrupper fra materialet har det været muligt at kontrollere visse af de indhentede oplysninger og på denne baggrund kan unøjagtigheden i de talmæssige angivelser skønnes at være under ca. 10%.

Resultater

Dom til psykiatrisk foranstaltning.

Antallet af domme til anbringelse i psykiatrisk hospital er stabilt perioden igennem (fig. 1), både for så vidt angår det totale antal dømte (18,1 i gennemsnit pr. år) som antallet af første gangs dømte (14,1 i gennemsnit pr. år), se tabel 1. Derimod forekommer der en kraftig stigning i anvendelsen af dom til psykiatrisk behandling, både ambulante og i psykiatrisk hospital. Dette gør sig gældende både for 1. gangs domme og totalt antal sanktioner. Stigningen sætter ind



Tabel 1. 1. gangs domme til psykiatrisk særforanstaltning efter straffelovens § 68 i perioden 1970-1983.

	70	71	72	73	74	75	76	77	78	79	80	81	82	83
Ambulant psykiatrisk behandling	1	1	3			1		6	14	22	47	27	40	53
Behandling i psykiatrisk hospital	14	18	12	25	24	30	39	51	66	48	60	79	75	64
Anbringelse i psykiatrisk hospital	9	15	13	9	16	11	12	10	18	12	22	17	11	12
Sikringsanstalt			1	1	1	2	2	1	1	1		1	4	
Forvaring	11	4	3	3	3	1	2	3	1	1	3		2	1
Total	35	39	31	38	44	45	55	71	100	84	132	124	132	130

midt i perioden. Stigningen i antallet af personer dømt til psykiatrisk behandling omfatter både § 16 og § 69. Af de 1. gangs dømte i 1980 var 39 personer (37%) således ikke-sindssyge (56% af personer med dom til ambulant behandling og 24% af personer med dom til behandling i hospital var dømt efter § 69).

Ved undersøgelsesperiodens afslutning 1.1.1984 havde 141 personer en retskraftig dom til ambulant psykiatrisk behandling, 371 var dømt til behandling i hospital mens 71 var dømt til anbringelse i psykiatrisk hospital.

Dom til forvaring anvendes, ligesom dom til sikringsanstalten, kun i ganske få tilfælde (tabel 1).

Dom til åndssvageforsorg eller institution

Det totale antal domme til åndssvageforsorg er let faldende i første halvdel af perioden (tabel 2), men det totale antal institutionsdomme og begge typer af 1. gangs domme er ret stabile perioden igennem.

1.1.1984 fandtes 59 personer med dom til åndssvageforsorg og 29 med dom til åndssvageinstitution.

Tabel 2. Dom til åndssvageforsorg og institution efter straffelovens § 68 i perioden 1970-1983.

	70	71	72	73	74	75	76	77	78	79	80	81	82	83
Dom til åndssvageforsorg	27	38	26	21	35	18	14	26	14	13	20	21	20	14
Heraf 1. gangs domme	12	19	13	8	14	7	5	14	8	7	12	12	9	3
Dom til åndssvageinstitution	11	7	10	13	11	7	6	6	5	7	9	12	9	10
Heraf 1. gangs domme	4	3	3	4	3	2	2	3		4	1	8	6	5

Dømtes forbrug af psykiatriske hospitalssenge

Antallet af indlæggelser i psykiatriske hospitaler og dermed senge-dagsforbruget afspejler de foran angivne tal for domme, således at den store stigning i antallet af behandlingsdømte medfører en markant stigning. I 1983 forbrugtes 43.000 senge-dage således af personer med dom, svarende til 138 senge (forudsat en belægningsprocent på 85). Antallet af personer indlagt til retspsykiatrisk observation er faldende fra 140 i 1970 til 70 i 1983, væsentligst på grund af et fald indenfor diagnosegruppen psykopati (fra 108 personer i 1970 til 40 i 1983).

Da en del af mentalobservanderne forbliver indlagt i psykiatrisk hospital efter observations afslutning, men uden at der sker en omkodning af indlæggelsesårsag, er det ikke muligt på det foreliggende grundlag at udtale sig sikkert om sengedagsforbrug eller indlæggelseslængde for mentalobservander.

Diskussion

Den konstaterede udvikling med markant stigning i antallet af behandlingsdomme efter 1975, er tidligere antydet i en undersøgelse fra Nordvang (6) hvor man i 1976-1978 fik indlagt 40 personer med behandlingsdom, mod 19 i 1970-1972, stigningen faldt væsentligst inden for gruppen af skizofrene. Artiklen fra Nordvang gav Sten Borberg anledning til i en redaktionel artikel i Ugeskrift for Læger (7) at konstatere »-, at der efter straffelovs reformerne (i 1973 og 1975, forf.anm.) har været nedsat brug af psykiatriske foranstaltninger og dermed relativt øget brug af straf overfor ikke-sindssyge psykiisk abnorme lovovertrædere. Dette er i tråd med normaliseringstendensen: Retten til straf, retten til at kende tiden for frihedsberøvelse og endelig retten til ikke at påtvinges psykiatrisk behandling. -« Dette må på baggrund af fundene i nærværende undersøgelse siges at være en noget forhastet konklusion idet også antallet af behandlingsdømte ikke-sindssyge tilsyneladende er stigende, specielt inden for gruppen af personer med dom til ambulant psykiatrisk behandling.

Det stigende antal retspsykiatriske patienter udgør naturligvis en øget belastning af de i forvejen sparsomme ressourcer, der er til rådighed i de psykiatriske hospitaler. Holdningen til disse patienter er i behandlingssystemet meget forskellige, spændende fra irritation og afvisning via strafferetlig nyklassicisme (som udtrykt i ovenstående citat) til accept af denne specielle psykiatriske behandlingsopgave. Dog er debatten ofte mere præget af ideologiske overvejelser end saglige argumenter, idet empirisk forskning er en mangelvare på dette område.

Litteratur

1. Greve, V., Unmack Larsen, B. & Lindegaard, P. (Eds.) (1981) *Straffeloven. Almindelig del*. Juristforbundets Forlag, København.
2. Borberg, S., (1981) *Strafferetspsykiatri*. Om samfundets, lovgivningens, retsvæsenets og psykiatriens forhold til den psykiisk abnorme lovovertræder. Til opslag, studium og debat. Schultz Forlag, København.
3. Lunn, V. & Kramp, P. (1985) *Retspsykiatri*. I: I Welner et al (Eds.) *Psykiatri, En Tekstbog*. F.A.D.L.s Forlag, København.
4. Dupont, A. (1975) Mentally retarded in Denmark. An epidemiological study of 21,000 registered cases. Some results of a census, May 1974. *Dan Med Bull* 22:243-251.
5. *Danmarks statistik: Kriminalstatistiske meddelelser 1970-78*. Statens Tryknk., København.
6. Kofoed-Nielsen, H. & Odgaard, K. (1983) Kriminalpsykiatrisk undersøgelse. *Ugeskrift for Læger*. 145:1241-1245.
7. Borberg, S. (1983) Normalisering og kriminalpsykiatri. *Ugeskrift for Læger*. 145:1239-1240.

Jens Lund

Læge

Institut for Psykiatrisk Demografi

Psykiatrisk Hospital i Risskov

DK-8240 Risskov.